

УДК 796.071.4 : 796.011.3 : 796.071

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ В СИСТЕМІ «КОЛЕДЖ-ВНЗ»

*Захарова О.М., Коваленко Ю.О.

**69600, Запорізький національний технічний університет, вул. Жуковського, 64,
м. Запоріжжя, Україна*

anz-18@i.ua

*69600, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66,
м. Запоріжжя, Україна*

visnik_znu@ukr.net

Розглянуто важливу роль здоров'язбережувальної компетентності як однієї з ключових, в освіті майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Зауважується, що існує потреба в модернізації та гуманізації існуючої підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Зазначається, що її формування повинно бути взаємно посиленним і доповненим програмами професійної підготовки кадрів галузі «Фізичне виховання і спорт», зокрема в системі «коледж-ВНЗ», що підтверджує подальший розвиток процесу безперервної освіти.

Звертається увага на можливість виникнення ряду суперечностей між формами навчальної діяльності в межах компетентнісного підходу та сталими традиційними формами організації навчального процесу, зокрема в системі «коледж-ВНЗ», що свідчить про гостру необхідність подальшого пошуку нових і більш ефективних форм і методів процесу підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

Роблено модель формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту, яка охоплює систему «коледж-ВНЗ» та сприяє ефективному процесу професійної підготовки випускників навчальних закладів різних рівнів освіти.

Описуються складові педагогічної моделі формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту в системі «коледж-ВНЗ». Наведено п'ять блоків (цільовий, змістовий, процесуальний, результативний і діагностичний), до складу яких входять цикли дисциплін, форми, методи і засоби, за допомогою яких має реалізовуватися процес формування здоров'язбережувальної компетентності, а також компоненти готовності фахівця фізичного виховання і спорту до здоров'язбережувальної діяльності. Зокрема вказується на необхідність наявності в педагогічній моделі критеріїв оцінки готовності майбутнього фахівця, що стане необхідним фактором визначення результату формування зазначеної компетентності.

Ключові слова: модель, здоров'язбережувальна компетентність, система «коледж-ВНЗ», професійна освіта, майбутні фахівці, освіта.

MODEL OF HEALTH-KEEPING COMPETENCE FORMATION AMONG FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORT IN THE SYSTEM OF «COLLEGE-UNIVERSITY»

Zakharova O., Kovalenko Yu.

69600, Zaporizhzhya national technical university, Zaporizhzhya, 64, Zaporizhzhya, Ukraine

anz-18@i.ua

**69600, Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine*

visnik_znu@ukr.net

The crisis of the global and national education system is caused by the lack of effectiveness in sphere of training of future specialists. The development of state education strategy is aimed at the improvement of our country's competitiveness at the world market for educational services, as well as designing and implementation of the state educational new generation standards of higher education. These factors determine the relevance of development and implementation of competence based approach in of higher professional education.

According to the experience, the successful implementation of lifelong education is based on educational systems, including the system «college-university». The above-mentioned system establishes social and organizational as well as psychological and pedagogical conditions that can support this process.

In view of the national importance of sport, health promoting and physical areas development there is the need of modernization and humanization of training of future specialists in physical education and sport.

In order to resolve this problem there is an attempt to create a model of health-keeping competence of future specialists in physical education and sport that embraces a system of «college-university» and promotes effective process of training university graduates.

In the process of future specialists in physical education and sports training in the system «college-university», interdisciplinary approach to education plays the significant role.

Existing forms and methods of teaching in colleges and universities do not always allow to create specific conditions and situations for the implementation of competence based approach.

Meanwhile, implementation of health keeping competence principles in the practice of physical culture and sports requires trained personnel in physical culture and sports, who mastered health-keeping competence.

To resolve the problem, there is the attempt of modeling the process of health-keeping competence formation of future specialists in physical culture and sports. The model is designed as a set specific components.

The model has some blocks that include cycles of disciplines for general-training subjects, disciplines aimed to professional and practical orientation (in accordance with the curriculum for junior Bachelor) and cycle of disciplines for professional and practical training (in accordance with the curriculum for bachelors) subject which have genetic links in the system «college-university». The procedural block involves forms, methods and a means that help implement the formation of health-keeping competence of future teachers of physical education.

The designing of model is based on systematic analysis of the structure, content and process operation of sports and recreational activities of the future experts of physical culture and sports (young bachelors and bachelor).

The presented model is an effective instrument of organization process of health-keeping competence formation among future teachers of physical education in the system «college-university». At this stage, the model is has an open nature that is constantly developing and in case of necessity can be supplemented with new components.

Key words: education, future specialists, health-keeping competence, model, professional education, system «college – university».

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Криза світової і вітчизняної системи освіти, що викликана недостатньою її ефективністю в сфері підготовки фахівців, державна стратегія розвитку освіти, яка спрямована на підвищення конкурентоспроможності нашої країни на світовому ринку освітніх послуг, а також проектування і реалізація державних освітніх стандартів вищої професійної освіти нового покоління виступають факторами, що визначають актуальність розробки та впровадження компетентнісного підходу в систему вищої професійної освіти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У наукових джерелах зазначається, що зміна освітньої парадигми, перехід до компетентнісної освіти вимагають переосмислення та розробки нових цінностей, цілей, змісту, форм, методів і засобів навчання [1; 2]. Також вказується, що технократична дисфункція системи фізичної культури і спорту пов'язана з тим, що її ключовий елемент – вища професійна фізкультурно-спортивна освіта – готує студентів не стільки для виконання місії оздоровлення нації, скільки для досягнення високих спортивних результатів.

Вивченням питань основ та значення компетентнісного підходу у вищій професійній освіті займалися такі науковці, як Л. Безкоровайна, Є. Захаріна, І. Зимня, С. Мамрич, Г. Маркова, С. Сисоєва, Л. Сущенко та ін.

Питання неперервної освіти обґрунтовано у наукових дослідженнях І. Бех, Р. Гуревич, І. Зязюн, О. Коберник, В. Майбороди та ін. Автори зазначають, що саме безперервна система освіти може забезпечити необхідні умови для отримання високого рівня знань та формування необхідних компетентностей, зокрема здоров'язбережувальної.

Праці вчених у межах пошуку нових напрямів і методів вдосконалення підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури присвячені: підготовці майбутнього вчителя до формування здорового способу життя засобами фізичної культури і спорту (В. М. Бабич, Л. І. Іванова, К. А. Оглоблін); формуванню професійної компетентності В. В. Кузін, (Е. С. Вільчковський, П. Б. Джуринський, І. Д. Свищев); ролі здоров'язбереження, формуванню культури здоров'я у фахівців з фізичної культури і спорту (О. А. Ахвердова, С. А. Барашков, Н. А. Башавець, Д. Є. Воронін); формуванню готовності майбутніх педагогів до діяльності в сучасних соціально-економічних умовах (Н. М. Бібік, Є. А. Захаріна) тощо.

Також міжнародна спільнота єдина у ствердженні, що вільний і гармонійний розвиток людської особистості неможливий без реалізації одного з основних прав людини – права на охорону здоров'я та оздоровлення.

Як зазначається в літературних джерелах, з огляду на загальнодержавну важливість розвитку спорту всіх рівнів і оздоровчих фізкультурно-спортивних напрямів зокрема, існує потреба модернізувати і гуманізувати підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання [3]. Одним із напрямів цього процесу, на наш погляд, повинно бути взаємне посилення й доповнення програм професійної підготовки кадрів галузі «Фізичне виховання і спорт», зокрема в системі «коледж-ВНЗ». Це й зумовило актуальність нашого дослідження.

З метою вирішення зазначеної проблеми нами розроблена модель формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту, яка охоплює систему «коледж-ВНЗ» та сприяє ефективному процесу професійної підготовки випускників навчальних закладів.

Як показує реальна дійсність, успішна реалізація безперервної освіти відбувається за допомогою освітніх систем, у тому числі системи «коледж-ВНЗ», бо в них створені соціально-організаційні та психолого-педагогічні умови забезпечення цього процесу.

Однак ці навчальні заклади, маючи спільні цілі й завдання, водночас мають принципові відмінності, які неодмінно вносять особливості в процес освіти. Треба зазначити, що і коледж і ВНЗ об'єднує головна мета – отримання професійної освіти.

У зазначеній системі більш плавно відбувається зміна рівнів освіти на стику «коледж» і «ВНЗ», ніж на стику «школа» і «ВНЗ», тому що ці рівні дуже близькі за методами організації процесу навчання, використання педагогічних інновацій і технологій, за складністю освітніх програм та професійної компетентності педагогічних кадрів. Тобто надійно забезпечується принцип спадкоємності в освіті.

Також у процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в системі «коледж-ВНЗ» істотну роль відіграє міждисциплінарний підхід до освіти, що сприяє формуванню системних та узагальнених фундаментальних знань, необхідних для подальшого професійного розвитку і самовдосконалення. Так само треба зазначити, що характерною особливістю кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» є те, що на цьому етапі є потенційні можливості й ресурси для успішного формування в студентів професійних компетентностей, зокрема здоров'язбережувальної компетентності, що повністю відповідає вимогам майбутньої професії та робить майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту конкурентоспроможним на європейському ринку праці [4; 5].

Зауважимо, що ключові, найбільш універсальні компетентності, серед яких в тому чи іншому формулюванні стоїть здоров'язбережувальна компетентність, є результатом не тільки загальної, а й професійної освіти, і в цьому сенсі можуть розглядатися як результат освітнього досвіду людини загалом [6]. На це також звертає увагу С. О.Сисоева, стверджуючи, що компетентність як інтегрована здатність особистості, формується у процесі навчання, але її становлення і розвиток відбувається в процесі практичної діяльності та неперервного навчання упродовж життя [7].

Отже, при такому розумінні сутності компетентностей вони набувають інтеграційного, системоутворюючого характеру для всієї системи безперервної освіти. У цьому випадку роль ключових компетентностей як інваріантного компоненту цілей, змісту і результатів навчання всіх ланок освіти, включаючи коледж і ВНЗ, стає очевидною.

Аналіз наукової та спеціальної літератури показує, що роль компетентнісного підходу у формуванні уявлень про цілепокладання та результати навчання певною мірою розкрита [8]. Недостатньо проаналізовані його можливості у формуванні змісту освіти. Однак науковці зауважують, що засвоєння й оцінка компетенцій невіддільні від конкретних ситуацій, у яких вони проявляються [9].

Отже, компетенції не можуть бути ізольовані від конкретних умов реалізації. Сучасні форми і методи навчання і в коледжі, і у ВНЗ не завжди дозволяють створювати подібні умови і ситуації. Між формами навчальної діяльності в межах компетентнісного підходу може виникнути суперечність із сталими традиційними формами організації навчального процесу, особливо в коледжах, де програми професійної підготовки викладаються паралельно із загальноосвітніми програмами повної середньої освіти. Ця суперечність вказує на необхідність подальшого пошуку нових форм і методів підготовки майбутніх фахівців, багато в чому єдиних для коледжу і вишу, чим сприяє зближенню цих ланок освіти.

Водночас реалізація принципів здоров'язбереження в практиці фізичної культури і спорту вимагає підготовлених фізкультурно-спортивних кадрів, у яких сформована здоров'язбережувальна компетентність. Однак питання підготовки фахівців, здатних ефективно впроваджувати здоров'язбережувальні технології в процесі професійної діяльності, не вирішується належним чином.

У дисциплінах, представлених в навчальних планах підготовки як молодших спеціалістів, так і бакалаврів з фізичного виховання і спорту, матеріалів, що в повному обсязі розкривають питання здоров'язбережувальної спрямованості, за змістом та обсягом не достатньо.

Для вирішення цієї проблеми нами була розроблена модель формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у системі «коледж-ВНЗ». Модель представляє сукупність певних компонентів.

Структурно розроблена модель представлена п'ятьма блоками: цільовий, змістовий, процесуальний, результативний і діагностичний.

У наукових джерелах зазначається, що моделювання створює можливість більш глибоко проникнути в сутність об'єкта дослідження. Специфічними особливостями моделювання як методу є цілісність вивчення процесу, тому що відображаються не тільки елементи, але і зв'язки між ними. Також у наявності можливість вивчення процесу до його здійснення [10].

Проектування моделі здійснювалося на основі системного аналізу структури, змісту та процесу функціонування фізкультурно-оздоровчої діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (молодших спеціалістів і бакалаврів).

При розробці моделі враховувалися такі фактори:

- кваліфікаційні вимоги до молодшого спеціаліста і бакалавра на сучасному етапі в галузі «Фізичне виховання і спорт», що зумовлені соціальним замовленням;
- відповідність компетентностям, які висуваються до випускника відповідного освітнього рівня спеціальності «Фізична культура і спорт»;
- зміст майбутньої професійної діяльності фахівця галузі «Фізична культура і спорт»;
- зміст підготовки фахівців до реалізації здоров'язбережувальної компетентності.

У моделі відзначені блоки, що включають: цикли дисциплін загально-професійної підготовки та дисциплін професійної і практичної спрямованості (відповідно навчальному плану підготовки молодших спеціалістів) і цикл дисциплін професійної і практичної підготовки (відповідно навчальному плану підготовки бакалаврів) з урахуванням спадкових зв'язків у системі «коледж-ВНЗ».

У процесуальному блоці нами розглядалися форми, методи й засоби, за допомогою яких має реалізовуватися процес формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх вчителів фізичного виховання.

Результативний блок включав компоненти готовності фахівця до здоров'язбережувальної діяльності. Такими компонентами, на наш погляд, з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності, є: гностичний, практично-діяльнісний, особистісний та психомоторний.

Критерії оцінки готовності майбутнього фахівця фізичної культури і спорту до здоров'язбережувальної діяльності склали діагностичний блок.

Передбачалося, що системний підхід при побудові цієї моделі забезпечить цілісність навчально-виховного процесу та сприятиме його оптимізації. Також це дозволить розглядати процес формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх вчителів фізичної культури як єдину систему з наявністю спадкоємних зв'язків між коледжем і вищим навчальним закладом.

Практичну цінність такої моделі ми бачимо в адекватності і повноті відображення основних вимог, що висуваються до сучасного фахівця (молодшого спеціаліста і бакалавра) галузі «Фізичне виховання і спорт» в площині його здоров'язбережувальної компетентності.

ВИСНОВКИ

Отже, наведена модель розглядається нами як ефективний інструментарій організації процесу формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх вчителів фізичного виховання в системі «коледж-ВНЗ». На цьому етапі модель має відкритий характер, постійно розвивається і за необхідності може доповнюватися новими компонентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Локшина О. І. Моніторинг рівнів досягнень компетентностей : інноваційні підходи. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 26–33.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–52.
3. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46с.
4. Демінська Л. О. Практика використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Збірник наукових праць Львівського державного інституту фізичної культури*. 2003. С.140–142.
5. Мальчик А. Г., Жигалов В. Н. Модель формирования профессиональных компетенций студентов в системе многоуровневого непрерывного профессионального образования. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 3. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13524> (дата обращения: 28.10.2016).
6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия [Текст]. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. 40 с.
7. Сисоєва С. О. Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового Закону України «Про вищу освіту». *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. Наук.-метод. журнал, 2015. Вип. 1-2. С. 7–14.

8. Хофман Х. Г. Международные тенденции в создании системы гарантии качества профессионального образования и обучения на пороге «общества знаний». Оценка качества профессионального образования. Доклад / Под общ. ред. В. И. Байденко и Дж. Ван Запворта. Проект ТАСИС ДЕЛ ФИ. Москва, 2001. С. 12–19.
9. Драч І. І. Формування компетенцій випускників ВНЗ в контексті інтеграції України в Європейський союз. URL: <http://www.agronms.com.ua/nmcprop/novteh43.html#27>.
10. Заблоцька О. С. Міжнародний досвід формування компетенцій. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Житомир, 2008. Випуск 42. С. 20–24.

УДК 796.6 : 796.5 : 796.012.1 – 057.874

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНИХ ВЕЛОПОХОДІВ НА ФІЗІОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ШКОЛЯРІВ

Пиптюк П.Ф.

69000, Запорізький національний університет, вул. Жуковського 66, Україна

piptykpavel@gmail.com

Реформа загальноосвітньої школи, що має на меті підвищення рівня освіти й виховання учнівської молоді, покращення її підготовки до самостійного трудового життя в нових суспільно-економічних умовах орієнтує сім'ю, дошкільні установи, школи, суспільство в цілому приділяти найсерйознішу увагу всебічному розвитку підростаючого покоління через широкомасштабне розширення оздоровчо-спортивної й туристично-красназвочої роботи. Мета дослідження – вивчити вплив туристичних велопоходів на фізичний розвиток і функціональний стан школярів. Об'єкт дослідження: спортивно-оздоровча робота в школі. Суб'єкт дослідження – школярі 14-17 років Запорізької загальноосвітньої школи №94. Предмет дослідження: фізіологічні функції школярів. В основі дослідження лежить особистісний і діяльний підхід до фізичного виховання учнів, забезпечення глибокого зв'язку процесів виховання й індивідуального фізичного розвитку, побудова навчально-виховної діяльності з урахуванням вікових закономірностей та індивідуальних особливостей розвитку функціональних систем школярів. Ефективність спортивно-оздоровчої роботи в контексті вирішення рекреаційних завдань істотно залежить від раціональності проектування й реалізації різних туристичних походів, які моделюють різні за обсягом та інтенсивністю фізичні навантаження на організм загалом і окремі його фізіологічні системи зокрема. Фізичні навантаження в поєднанні з іншими природними факторами, в аспекті системно-енергетичного підходу до здоров'я людини, створюють умови для вдосконалення функцій організму і його раціональної адаптації до факторів довкілля (біологічних, фізичних, хімічних, соціальних). Спостереження показали, що у підлітків 14-17 років спостерігалось поступове покращення вивчених показників після походу, порівняно зі станом до походу.

Ключові слова: вплив, турист, туристичний велопохід, фізіологічні функції, школярі, спортивно-оздоровчий.

THE INFLUENCE OF TOURIST BICYCLE TRAINS ON THE PHYSIOLOGICAL FUNCTIONS OF SCHOOLS

Pyptyuk P.

69600, Zaporizhzhia national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

piptykpavel@gmail.com

The reform of a comprehensive school aimed at raising the level of education and upbringing of student youth, improving its preparation for independent working life in the new socio-economic conditions, focuses on families, pre-school institutions, schools, society as a whole to give the most serious attention to the comprehensive development of the younger generation through a large-scale expansion of health-sports and tourist-local lore work. The purpose of the study is to study the impact of cycling tours on physical development and the functional condition of schoolchildren. Object of research: sports and health work at school. Subject of research - schoolchildren of 14-17 years of Zaporizhzhya secondary school №94. Subject of research: physiological functions of schoolchildren. The basis of the research is the personal and active approach to the physical education of students, providing a deep connection between